

УДК 811.161.2'366.5'366.54

ГРАМАТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ У ДИСТАНЦІЙНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Олександра Антонів

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79001 Львів, Україна
тел.: (032) 239 43 55*

Розглянуто особливості організації роботи з граматичним матеріалом у дистанційному курсі української мови як іноземної. Проаналізовано типи тестових завдань, прийоми семантизації граматичного матеріалу, способи відбору активного і пасивного граматичного мінімумів.

Ключові слова: дистанційний курс української мови як іноземної, граматичний мінімум, семантизація граматичного матеріалу, тестовий контроль граматичної компетенції.

Розвиток процесу дистанційного вивчення іноземної мови надає широкі можливості доступу до основних навчальних ресурсів, необхідних для оволодіння технікою іншомовного спілкування у типових сферах та ситуаціях. Комплекс послуг (матеріали, консультації, перевірка знань тощо), які пропонує Інтернет-орієнтована форма освіти, сприяє індивідуалізації пізнавальної діяльності, забезпечує створення віртуального навчального середовища, що завдяки телематиці майже рівноправне стаціонарному, а отже, дає змогу повністю реалізувати принцип комунікативної спрямованості навчання.

Комунікативний підхід до вивчення лексичного та граматичного складу чужої мови, що домінує у сучасній лінгводидактиці, та можливість його реалізації у дистанційному курсі завдяки використанню комп'ютерних технологій підвищують ефективність навчального процесу, сприяють формуванню та розвитку мовленнєвої компетенції студентів з інших країн, оволодінню необхідними мовними засобами та засвоєнню певного мінімуму основної інформації.

Ще одним завданням сучасної прикладної лінгвістики є така організація матеріалу, яка полегшувала б його засвоєння, сприяла формуванню у студентів мовленнєвих умінь та навичок та заохочувала їх вивчати мову. На думку методистів, найефективнішим способом формування комунікативної компетенції іноземців є мінімізація словникового та граматичного складу мови, їх тематико-ситуативне групування і поступове введення в практичний курс в контексті взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, спрямованого на одночасне формування умінь і навичок читання, говоріння, слухання та письма в межах їхнього послідовно-часового співвідношення, за допомогою спеціальної системи вправ [3: 19].

Об'єктом розгляду нашої статті є граматичний матеріал у дистанційному курсі української мови як іноземної. Перед створенням будь-якого навчального продукту варто замислитись над тим, чого ми хочемо навчити, як це робити і як можна проконтролювати рівень засвоєння поданого матеріалу.

Важливе значення має відбір граматичного матеріалу, оскільки студенти з інших країн повинні добре оперувати граматичною сполучуваністю слів, адже, як відомо, саме валентність лексичної одиниці є однією із основ оволодіння чужою мовою, а під знанням слова розуміють уміння правильно вживати його у мовленні. Тому у процесі вивчення лексичного наповнення конкретної тематичної групи слід активізувати новий чи вже відомий граматичний матеріал, який теж певним чином мінімізують, тобто розробляють так званий *граматичний мінімум* (ГМ) – мінімальний набір граматичних категорій, значень та форм, що відображає основні закономірності граматичної системи мови, і, наповнюючись лексичним змістом, забезпечує досягнення поставленої мети за відведену кількість часу [4: 21]. Під час відбору граматичного матеріалу враховують його *частотність* (поширеність вживання граматичної форми чи конструкції), *типовість* (здатність відображати специфіку мови), *зразковість* та *репрезентативність* (охоплення граматичними правилами великої кількості прикладів). Так формують *активний* (граматичні структури, якими має володіти студент для вираження власних думок іноземною мовою) та *пасивний* (форми та конструкції, що не є необхідними для висловлення своїх думок, але потрібні для сприймання і розуміння мовлення інших людей) ГМ [2: 72]. Ми насамперед брали до уваги методичну доцільність введення у навчальний курс тих чи інших граматичних категорій, значень та форм, зважаючи на їхню продуктивність у межах відповідних тематичних груп. Так, у процесі вивчення теми „Побут людини” іноземним студентам пропонуємо повторення чи вивчення (залежно від їхньої мовної підготовки) відмінкових форм та числа іменників, особових, часових, видових і способових форм дієслів, якісних, відносних і присвійних прикметників, ступенів порівняння прикметників та прислівників, кількісних та порядкових числівників тощо.

Питання навчальної семантизації граматичного матеріалу є складнішим, аніж пояснення значень нової для іноземців лексики. Проблема полягає насамперед у труднощах підбору такого способу семантизації, за допомогою якого можна було б ефективно розкрити особливості тих чи інших граматичних значень, щоб навчити студентів з інших країн правильно вживати відповідні граматичні форми слів.

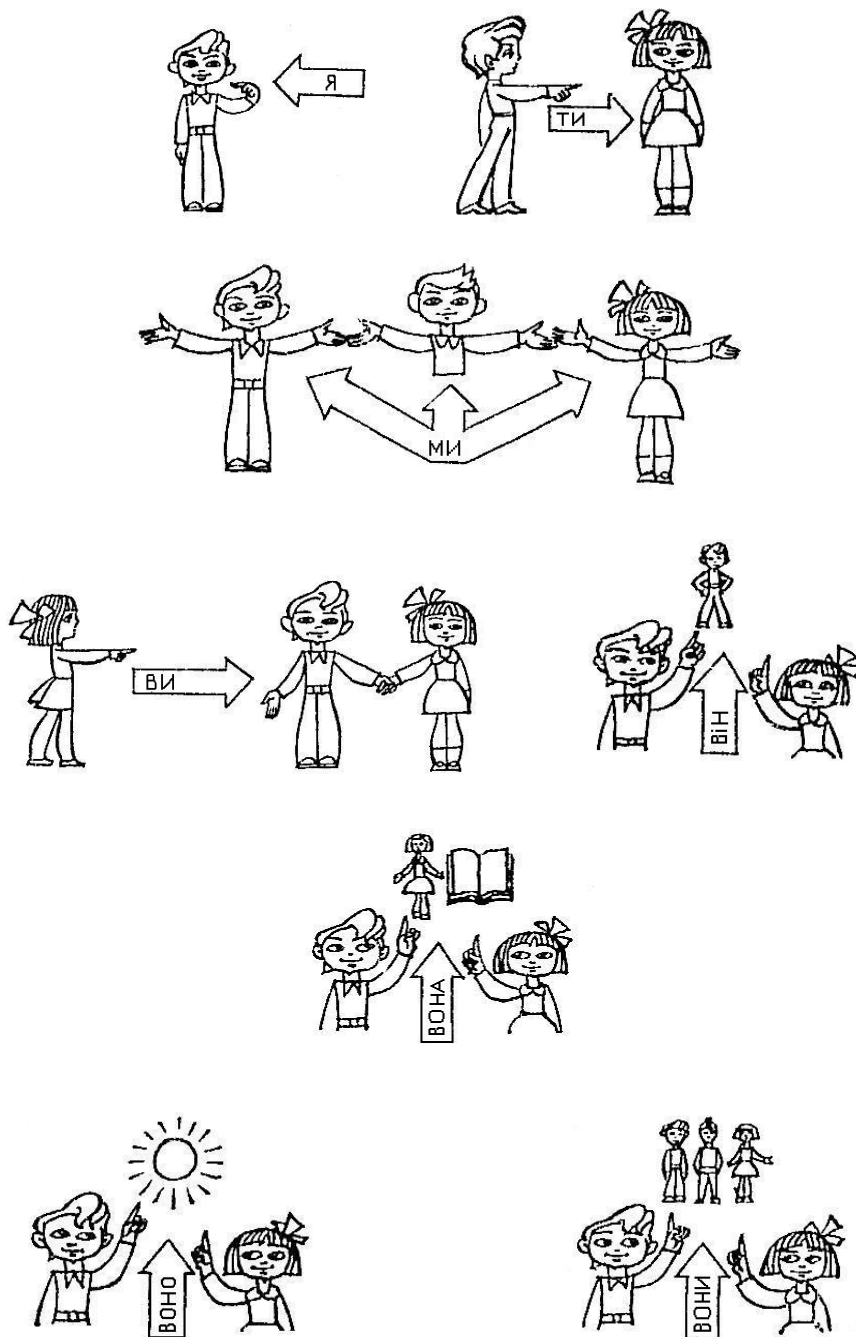
Найоптимальнішими для семантизації граматичного матеріалу є такі прийоми:

1) Наочність. У процесі навчання мови можна використовувати різні види наочності для пояснення граматичних значень слів, зокрема:

- предметну (демонструючи, наприклад, відповідну кількість предметів, вчать розрізняти число іменників, вживати кількісні числівники; вказуючи на певних осіб, можна опрацьовувати особові займенники; показом речей різної якості пояснюють ступені порівняння прикметників тощо);

- зображальну, застосування якої дає ширші можливості для семантизації граматичного матеріалу, аніж використання предметної наочності, оскільки ті ж речі, які демонструють реально, можна зобразити на малюнках або ж подати у вигляді узагальнених схем чи таблиць:

Особові займенники

ЧАС ДІЄСЛІВ		
МИНУЛИЙ ЧАС	ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС	МАЙБУТНІЙ ЧАС
дія, яка відбувалася або відбулася до моменту мовлення про неї: (він) писав , (вона) писала , (воно) писало , (вони) писали	дія, яка відбувається постійно або в момент мовлення: (я) пишу , (ти) пишеш , (він, вона) пише , (ми) пишемо , (ви) пишете , (вони) пишуть	дія, яка відбудеться після мовлення про неї: (я) писатиму , буду писати , (ти) писатимеш , будеш писати , (він, вона) писатиме , буде писати , (ми) писатимемо , будемо писати , (ви) писатимете , будете писати , (вони) писатимуть , будуть писати

Відмінювання прикметників

	Тверда група			
	Однина			Множина
	чоловічий рід	жіночий рід	середній рід	
НН.в.	добр-ий	добр-а	добр-е	добр-і
РР.в.	добр-ого	добр-ої	добр-ого	добр-их
ДД.в.	добр-ому	добр-ій	добр-ому	добр-им
ЗЗ.в.	= Н. в. або Р. в.	добр-у	добр-е	= Н. в. або Р. в.
ОО.в.	добр-им	добр-ою	добр-им	добр-ими
ММ.в.	добр-ому / -ім	добр-ій	добр-ому / -ім	добр-их
М'яка група				
НН.в.	син-ій	син-я	син-є	син-і
РР.в.	синь-ого	синь-ої	синь-ого	син-іх
ДД.в.	синь-ому	син-ій	синь-ому	син-ім
ЗЗ.в.	= Н. в. або Р. в.	син-ю	син-є	= Н. в. або Р. в.
ОО.в.	син-ім	синь-ою	син-ім	син-іми
ММ.в.	синь-ому / -ім	син-ій	синь-ому / -ім	син-іх

- моторну, що пов'язана із виконанням реальних чи уявних дій для розкриття граматичного значення слова. Застосовуючи цей прийом семантизації, можна пояснити іноземним студентам такий матеріал, як наприклад, вид дієслова (*йти – прийти, читати – прочитати*), час дієслова (*спатиму – сплю – спав, бігтиму – біжу – біг*), прислівники місця і способу дії (*тут, там, туди, сюди, пішки, верхи*) і под.

2) Переклад – один із найефективніших способів пояснення граматичного матеріалу, проте лише тоді, коли відповідні граматичні категорії та граматичні значення є в мові, яку вивчають, і в мові, через посередництво якої відбувається навчання. У процесі засвоєння нової мовної бази переклад – основний прийом семантизації граматики, оскільки з його допомогою найпростіше та найточніше можна передати суть явища.

Короткий – short, коротший – shorter, найкоротший – shortest;

Небезпечний – dangerous, небезпечніший, більш небезпечний – more dangerous, найнебезпечніший, найбільш небезпечний – most dangerous;

Працювати – to work; працюю, працюєси, працюємо, працюєте, працюють – I, you, we, you, they work, працює – he / she / it works; працював, працювала, працювало, працювали – he, she, it, they worked.

3) Тлумачення, тобто пояснення нового граматичного матеріалу описовими засобами. Наприклад:

Великий – значний за величиною, розмірами; протилежне малий [1: 80].

Більший – величина, розміри якого є більш значними порівняно з іншими предметами, особами чи явищами.

Найбільший – величина, розміри якого є значнішими від усіх предметів, осіб чи явищ, з якими порівнюють.

Учити (вчити) – передавати кому-небудь знання, навички [1: 1311] (недоконана, тривала дія).

Навчити – передати кому-небудь знання, навички (завершена дія).

4) Контекст (пояснення нових граматичних значень та особливостей вживання відповідних граматичних форм слів відбувається на основі введення їх у словосполучення та речення, що відображають типові ситуації їхнього використання у мовленні):

Я приїхав вчора, а мій батько приїде завтра.

Батько чорнявий, мати чорнява і діти теж чорняві.

Мій брат молодший від мене на п'ять років.

Найефективнішими прийомами семантизації граматичного матеріалу є переклад та зображальна наочність. Їх застосовують на всіх етапах вивчення мови. Для характеристики моделей граматичної сполучуваності слів широко використовують прийом введення мовних одиниць у контекст як основний чи додатковий до інших прийомів семантизації. Пояснення нових граматичних значень за допомогою тлумачення застосовують рідше, переважно на середньому та завершальному етапі вивчення мови.

Питання семантизації достатньо опрацьоване в науковій літературі, проте у практиці викладання мови як іноземної можуть виникати труднощі під час вибору того чи іншого способу пояснення семантики нових слів та особливостей вживання різних граматичних форм. Тому треба зважати на числені фактори (мету, умови та стан навчання, вікові особливості та підготовку студентів тощо), що можуть впливати на оптимальність застосування певного прийому семантизації. Слід передбачити також заходи для подолання труднощів у засвоєнні мовних одиниць. Автоматизації дій з новим матеріалом сприятиме розробка різних видів вправ, спрямованих на формування лексичних та граматичних навичок і водночас мовленнєвої компетенції студентів з інших країн.

Грамматичні вправи

Вивчення нового граматичного матеріалу пов'язане насамперед із виробленням умінь та навичок правильно утворювати та вживати граматичні форми слів і будувати мовленнєві висловлювання. З цією метою розробляють серію некомунікативних та комунікативних тестових завдань з вибірковими чи вільно конструйованими відповідями, спрямовану на перевірку рівня сформованості мовної компетенції студентів. Це вправи такого типу:

• Виберіть правильну форму дієслова.

1. Я кожного дня ... душ.
а) приймає;
б) приймаю;
в) приймають.
2. Тарас ніколи ... ранкової зарядки.
а) робить;
б) не робить;
в) не робиш.
3. О котрій годині ти ...?
а) прокидаюся;
б) прокидаєшся;
в) прокидається.
4. Ми щодня ... о сьомій годині.
а) встаєте;
б) встаємо;
в) встають.
5. Хто ... сніданок у вашій сім'ї?
а) готують;
б) готую;
в) готує.

• Виберіть із переліку дієслова дійсного способу:

а) надіслав би;	е) зателефоную;
б) відправте;	ж) пишу;
в) наклеїла;	и) напишіть;
г) одержую;	к) куплю;
д) написала б;	л) зателеграфуй.

• Підкресліть у тексті неозначені займенники.

Я одержую і сам пишу дуже багато листів. Мої друзі живуть у різних містах України і поза її межами, але я з усіма підтримую зв'язки.

Сьогодні мені принесли якогось листа, але, як виявилось, адресованого не мені. Мабуть, хтось помилився. Тому я вирішив віднести листа на пошту. Можливо, він важливий для кого-небудь, та й хтозна-що в ньому може бути (наприклад, гроші, чиясь фотографія чи просто щось цінне для адресата). Нехай поштові службовці з'ясовують, куди його відправляти. Така вже їхня робота.

• Поєднайте означальні займенники з іменниками, уживаючи їх у правильних граматичних формах.

а) з (самий) ... ранку;	е) (той самий) ... дорога;

б) (кожен) ... дня;	ж) (весь) ... подорожі;
в) протягом (весь) ... тижня;	и) (всілякий) ... краєвиди;
г) (інший) ... разу;	к) (інший) ... дорогою;
д) (всякий) ... їжа;	л) (кожний) ... днини.

• **Розкрийте дужки, уживаючи дієслова у формах майбутнього часу.**

1. Я (поспішати) на літак. – .....
2. Ти (подорожувати) автомобілем. – .....
3. Він (спізнюватися) на електричку. – .....
4. Ми (вирушити) на екскурсію. – .....
5. Ви (вилітати) в Лондон. – .....
6. Вони (перебувати) за кордоном. – .....

• **Розкрийте дужки, уживаючи дієслова у правильних особових формах.**

Робочий тиждень (тривати) п'ять днів. Субота та неділя – вихідні дні. Ми завжди (чекати) з нетерпінням вихідних. У вільний час ми (займатися) спортом, (читати) книги, (відвідувати) бібліотеки, кінотеатри, театри, парки.

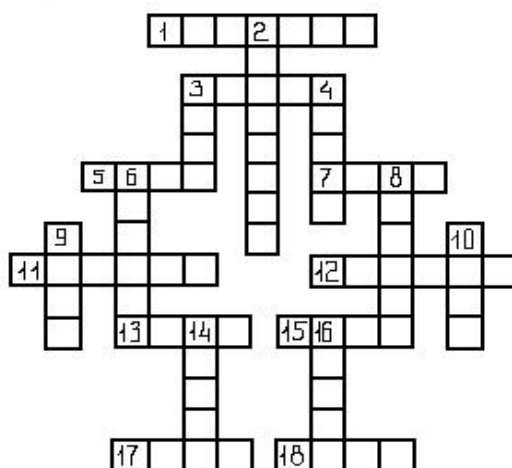
• **Чиї черевики? Утворіть від поданих іменників присвійні прикметники.**

Зразок: Максим – Максимові;

Таня – Танині.

1. Мама – ...	9. Оленка – ...
2. Матір – ...	10. Сестра – ...
3. Батько – ...	11. Брат – ...
4. Дід – ...	12. Сусід – ...
5. Дідусь – ...	13. Сусідка – ...
6. Баба – ...	14. Галя – ...
7. Бабуся – ...	15. Михайло – ...
8. Олена – ...	16. Андрій – ...

• Розгадайте кросворд "Кому? Чому?" (поставте слова у формі давального відмінка).

По горизонталі:

1. брат; 3. Марта; 5. ти;
7. себе; 11. кожна; 12. друзі; 13.
Інна; 15. Соня; 17. він; 18. Віра.

По вертикалі:

2. Тарас; 3. я; 4. Іруся; 6.
Оленка; 8. бабуся; 9. той; 10. ляля;
14. наші; 16. опера.

Застосування у дистанційному курсі української мови як іноземної таких видів вправ сприяє розвитку умінь та навичок студентів розпізнавати в тексті різні граматичні форми слів, правильно утворювати їх та вживати у складі словосполучень і речень, будувати мовленнєві висловлювання з адекватною морфолого-синтаксичною структурою.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь, 2001. – 1440 с.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
3. Неманова Р.П. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности как один из способов управления учебным процессом // Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности в практике преподавания русского языка как иностранного: Сб. науч. ст. / Редкол.: Р. П. Неманова и др. – М.: Изд-во Ун-та дружбы народов, 1989. – Вып. 346. – С. 19–24.
4. Роовет Э., Штейнфельдт Э.О связи лексики и грамматики при отборе словарного минимума для эстонских школ // Рус. яз. в национ. школе. – 1966. – № 3. – С. 21–28.

**GRAMMATICAL MATERIAL IN DISTANCE LEARNING COURSE
OF UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE****Oleksandra Antoniv**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Applied Linguistic,
1/233, Universitets'ka St., 79001 Lviv, Ukraine
phone: (0322) 296 43 55*

The author paid attention to the peculiarities of a grammar material organization in the distance learning course of Ukrainian as a foreign language. Analysed different types of test tasks, methods of teaching grammar, selection of active and passive grammatical minimum.

Key words: distance learning course of Ukrainian as a foreign language, grammatical minimum, test control of grammatical competence.

**ГРАММАТИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ В ДИСТАНЦИОННОМ КУРСЕ
УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО****Александра Антонив**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинского прикладного языкознания,
ул. Университетская, 1 / 233, 79001 Львов, Украина
тел: (032) 239 43 55*

Рассмотрены особенности организации работы с грамматическим материалом в дистанционном курсе украинского языка как иностранного. Проанализированы типы тестовых заданий, приемы семантизации грамматического материала, способы отбора активного и пассивного грамматического минимумов.

Ключевые слова: дистанционный курс украинского языка как иностранного, грамматический минимум, семантизация грамматического материала, тестовый контроль грамматической компетенции.